

درس ششم: (قضیه حملی)

درسنامه

قضیه

جملات به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱. خبری ۲. انشایی

ما در منطق با جملات خبری سروکار داریم. جمله خبری همان قضیه یا تصدیق است.

مفهوم قضیه: جمله با معنایی است که درباره چیزی خبری می‌دهد و می‌توانیم درباره صدق «درستی» یا کذب «نادرستی» آن سخن بگوییم.

اقسام جمله و مقایسه آنها	
جملات خبری	جملات انشایی
<ul style="list-style-type: none"> - درباره عالم خارج خبر می‌دهد. - کیفیت قضیه می‌تواند ایجابی یا سلبی باشد. - ایجابی: الف ب است. - سلبی: الف ب نیست. - قابلیت صدق و کذب دارد. <p>مثال آب در دمای صد درجه به جوش می‌آید.</p> <p>آب در دمای صد درجه به جوش نمی‌آید.</p> <ul style="list-style-type: none"> - ویژگی جمله‌های خبری این است که قابل قبول یا رد هستند. - در منطق جملات خبری به کار برده می‌شوند. زیرا وظیفه منطق جلوگیری از خطای اندیشه است و تنها جملات خبری هستند که قابلیت درست بودن یا نادرست بودن را دارند. 	<ul style="list-style-type: none"> - درباره عالم خارج خبر نمی‌دهند. - در مورد تمایلات احساسات و خواسته‌ها است. - قابلیت صدق و کذب ندارد. <p>مثال امروز بعدازظهر به من زنگ بزن</p> <p>جمله امری. (انشایی)</p> <ul style="list-style-type: none"> - آیا تاکنون به شیراز رفته‌اید؟ - جمله پرسشی (انشایی) - جملات انشایی (امری، پرسشی، عاطفی، و...) قابلیت رد یا قبول را ندارند. - در منطق جملات انشایی کاربرد ندارند زیرا این جملات قابلیت درست بودن یا نادرست بودن را ندارند.

تمرین

۱. جمله‌های «خبری» و «انشایی» را مشخص کنید.

(۱) مربع چهار ضلع دارد. (۲) کاش قیمت انفاس بداندندی خلق

(۳) چرا خوب کار نمی‌کنی؟ (۴) کمی تحمل کن

(۵) کتاب منطق مربوط به پایه دهم انسانی است.

پاسخ: ۱. خبری ۲. انشایی ۳. انشایی ۴. انشایی ۵. خبری

اقسام قضیه

اقسام قضیه عبارتند از:

۱. قضیه حملی: در آن به ثبوت یا نفی چیزی برای چیزی حکم می‌شود.

مثال هر تلاشگری موفق می‌شود.

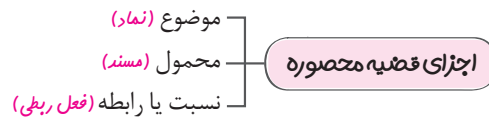
هیچ درختی متفکر نیست.

۲. قضیه شرطی: در آن به اتصال یا انفصال میان دو نسبت حکم می‌شود.

مثال اگر تلاش کنی آنگاه موفق می‌شوی (شرطی متصل)

عدد طبیعی زوج یا فرد است (شرطی منفصل)

قضیه حملی

مثال حافظ شاعر غزل سرای ایران است.

موضوع معمول نسبت
یا رابطه

موضوع: قسمتی از قضیه است که صفت یا حالتی را به آن نسبت می‌دهیم (معادل نهاد در ادبیات)
محمول: صفت یا حالتی است که به موضوع نسبت داده می‌شود. (معادل مسند در ادبیات)
نسبت یا رابطه: رابطه‌ی میان موضوع و محمول که به صورت ایجابی یا سلبی است (معادل فعل ربطی در ادبیات)
نکته: برای تشخیص اجزای قضیه حملی (موضوع، محمول و نسبت) باید فعل قضایای حملی، به یکی از افعال ربطی (است، بود، گشت و گردید) تبدیل شود و سپس محمول قضیه مشخص شود.

مثال حسن کتاب دارد. حسن دارای کتاب است.

موضوع معمول نسبت

کلمه توجه داشته باشید، هر چند به طور طبیعی، ابتدا موضوع می‌آید و بعد از آن محمول ولی لزوماً موضوع در ابتدای قضیه نمی‌آید بلکه می‌تواند جای موضوع و محمول عوض شود، در چنین مواقعی با توجه به معنای کلمات و تشخیص این که چه چیزی به چیز دیگر نسبت داده شده است می‌توان موضوع و محمول را تشخیص داد.

مثال پایتخت ایران، تهران است: تهران پایتخت ایران است.

موضوع معمول نسبت

تمرین

۲. در قضایای زیر موضوع و محمول را مشخص کنید.

- ۱) این زمین حاصلی نخواهد داشت. ۲) او تکالیفش را تحویل داد.
۳) کتاب‌ها ارزشمند هستند. ۴) تو را من چشم در راهم
پاسخ: ۱. این زمین (موضوع) دارای حاصل (محمول)
۲. او (موضوع) تحویل دادن تکالیف. (محمول)
۳. کتاب‌ها (موضوع) ارزشمند (محمول)
۴. من (موضوع) چشم به راه تو (محمول)

اقسام قضایای حملی

قضایای حملی دو گونه است:

۱. شخصی:

هر گاه موضوع قضیه حملی، یک مفهوم جزئی باشد آن قضیه شخصی است.

مفهوم جزئی می‌تواند:

- شخصی

مثال - سعدی نویسنده بوستان است. - دانش‌آموزان این کلاس باهوش هستند.

۲. محصوره:

هر گاه موضوع قضیه حملی، مفهوم کلی باشد، یعنی شخص، چیز یا مجموعه معینی نباشد و شامل افراد و چیزهای متعددی باشد، به آن محصور می‌گویند.

مثال - هر انسانی متفکر است. - بعضی افراد هنرمند هستند.

- هیچ درختی متفکر نیست. - بعضی درختان میوه‌دار نیستند.

کلمه قضیه محصوره، قابلیت داشتن «سور» را دارد.

محمول	موضوع	سور	نسبت یا رابطه
ب	الف	هر / هیچ / بعضی	است / نیست
هنرمند	انسان‌ها	بعضی	هستند

محمول	موضوع (مفهومی جزئی)	نسبت یا رابطه	شخصیه
کشور / پهناور	ایران	است	مثال

دامنه مصادیق موضوع

سور قضیه محصوره

- تعریف سور: قید است که بر سر موضوع می‌آید و به وسیله آن کمیت افراد موضوع بیان می‌شود.

انواع سور کلی و جزئی

۱. سور یا کلی (هر، هیچ، تمام، کلی و...) است.
۲. و یا جزئی (برخی، بعضی، تعدادی، اندکی، پاره‌ای، به ندرت، و...) است.

شکل‌های مختلف قضایای حملی بر مبنای انواع سور

۱. **موجبه کلیه:** (هر، همه، جمیع، تمام): **مثال** هر الف ب است.
۲. **سالبه کلیه:** (هیچ، هیچ یک، هیچ کدام و...) **مثال** هیچ الف ب نیست.
۳. **موجبه جزئیه:** (برخی، بعضی، پاره‌ای و...) **مثال** بعضی الف ب است.
۴. **سالبه جزئیه:** (برخی، بعضی، پاره‌ای و...) **مثال** بعضی الف ب نیست.

کلمه

- سور بیانگر کمیت مصادیق موضوع قضیه است. **و** - نسبت (است و نیست) بیانگر کیفیت قضیه است.

جدول اجزای قضایای حملی

اقسام قضایای حملی	تعریف	مثال
از جهت موضوع	شخصیه: موضوع قضیه یک شخص یا یک شی یا مجموعه خاص و معین باشد.	شخص خاص: ابن سینا فیلسوف است.
	محصوره: موضوع قضیه مفهومی کلی است، به عبارتی موضوع آن شخص یا مجموعه معینی نباشد.	موجبه کلیه: هر انسانی فانی است. سالبه کلیه: هیچ حیوانی ناطق نیست. موجبه جزئیه: بعضی دانش آموزان شاعر هستند. سالبه جزئیه: بعضی انسان‌ها هنرمند نیستند.
از جهت کیفیت	موجبه: چیزی را به چیزی نسبت می‌دهیم. (مثبت است)	محصوره: هر انسانی متفکر است. شخصیه: حافظ شاعر غزل سرا است.
	سالبه: چیزی را از چیزی سلب کنیم. (منفی است)	محصوره: هیچ انسانی مجبور نیست. شخصیه: حافظ فیلسوف نیست.
از جهت کمیت (کلی و جزئی بودن)	کلی: هر، همه، هیچ یک، تمام، کل	موجبه کلیه: هر انسانی ناطق است. سالبه کلیه: هیچ انسانی درخت نیست.
	جزئی: بعضی، برخی، تعدادی، پاره‌ای، اندکی و...	موجبه جزئیه: بعضی انسان‌ها باهوش هستند. سالبه جزئیه: بعضی پرندگان تخم‌گذار نیستند.

۳. اقسام قضایای حملی زیر را مشخص کنید:

- (۱) «سیمرغ» شش حرف ندارد. (۲) هر کشوری به نیروهای دفاعی نیاز دارد.
- (۳) هیچ چیزی بی تغییر نیست. (۴) بعضی از مردمان بزرگ خلاق نبوده‌اند.
- (۵) سقراط در دادگاه محکوم شد. (۶) بعضی معلمان شاعرند.
- (۷) برخی مارها سمی‌اند. (۸) پایتخت ایران تهران است.
- پاسخ:** ۱. شخصیه و سالبه ۲. محصوره، موجبۀ کلیه
۳. محصوره، سالبۀ کلیه ۴. محصوره، سالبۀ جزئیه
۵. شخصیه و موجبه ۶. محصوره، موجبۀ جزئیه
۷. محصوره، موجبۀ جزئیه ۸. شخصیه، موجبه

آزمون درس ششم

۲	<p>درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید.</p> <p>۱. جملات خبری در مورد احساسات و خواسته‌ها می‌باشد. (دبیرستان امامت تبریز - دی ۱۴۰۰)</p> <p>۲. قضیه کاذب قضیه‌ای است که با واقعیت مطابقت ندارد. (فرزادگان سقز - دی ۱۴۰۱)</p> <p>۳. در منطق به نهاد جمله «محمول» گفته می‌شود. (شاهد قم - دی ۱۴۰۱)</p> <p>۴. قضایای حملی همان جملات خبری در ادبیات هستند و موضوع در منطق همان مسند در ادبیات است. (سرای دانش - دی ۱۴۰۰)</p> <p>۵. در قضیه «خالق شاهنامه فردوسی است» فردوسی موضوع است. (فرزادگان فراسان رضوی - فرورد ۱۴۰۰)</p> <p>۶. قضیه «هر شیرازی ایرانی است»، یک قضیه حملیه است. (دبیرستان باقرالعلوم - فرورد ۹۷)</p> <p>۷. «پزشکی گزیدند مردان یونان» یک قضیه محصوره است. (فرهنگ فراسان - فرورد ۹۸)</p> <p>۸. جملات انشایی در منطق بررسی نمی‌شوند. (فرهنگ فراسان - فرورد ۹۸)</p>	<p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p>
۲	<p>جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.</p> <p>۹. جملاتی که خبری نمی‌دهند بلکه تمایلات و احساسات را مطرح می‌کنند جملات نامیده می‌شوند. (فرهنگ - فرورد ۱۴۰۲)</p> <p>۱۰. جملات خبری از عالم خارج نمی‌دهند. (فرزادگان زابل - دی ۱۴۰۱)</p> <p>۱۱. اگر موضوع قضیه، باشد قضیه شخصیه نامیده می‌شود. (فرزادگان ایلام - فرورد ۱۴۰۰)</p> <p>۱۲. کلمه‌ای که بیانگر کمیت قضیه است، نامیده می‌شود. (فرزادگان ایلام - فرورد ۱۴۰۰)</p> <p>۱۳. قضایای حملی همان در ادبیات‌اند. (فرهنگ فراسان - فرورد ۹۸)</p> <p>۱۴. سور قضیه را قضیه هم می‌نامند. (کوثر قلع کنج - فرورد ۱۴۰۲)</p> <p>۱۵. قضیه «این میز تمیز نیست» قضیه است. (فرهنگ - فرورد ۱۴۰۲)</p> <p>۱۶. نقش «سور» در قضیه تعیین دامنه و موضوع است.</p>	<p>(فرهنگ - فرورد ۱۴۰۲)</p> <p>(فرزادگان زابل - دی ۱۴۰۱)</p> <p>(فرزادگان ایلام - فرورد ۱۴۰۰)</p> <p>(فرزادگان ایلام - فرورد ۱۴۰۰)</p> <p>(فرهنگ فراسان - فرورد ۹۸)</p> <p>(کوثر قلع کنج - فرورد ۱۴۰۲)</p> <p>(فرهنگ - فرورد ۱۴۰۲)</p>
۱	<p>گزینه درست را انتخاب کنید.</p> <p>۱۷. کدام قضیه شخصیه است؟ الف) شیری خرگوشی را درید ب) شیر این جنگل قدرتمند است.</p> <p>۱۸. مناسب‌ترین پاسخ برای این پرسش که «چرا جملات انشایی در منطق بررسی نمی‌شوند» کدام است؟ الف) با واقعیت مطابقت ندارند. ب) خطای اندیشه شامل آن‌ها نمی‌شود. پ) فقط از احساسات و تمایلات ما خبر می‌دهد.</p>	<p>(ب) شیر با شیر متفاوت است. (ت) شیر برعکس ریش می‌شود.</p> <p>(ب) خطای اندیشه شامل آن‌ها نمی‌شود. (ت) به شکل سؤالی، امری یا عاطفی بیان می‌شوند.</p>